

STÁLE VITÁLNY „PODNIK“ MENOM SLOVENSKÁ REČ

Predchádzajúci aj súčasný rok majú pre našu komunitu výnimočnú dôležitosť a sú výraznými bodmi na časovej osi existencie. K týmto dvom rokom sa viazu jubileá vzniku časopisu aj slovenskej inštitucionálnej jazykovedy. V roku 2022 uplynulo 90 rokov od založenia časopisu Slovenská reč a rok 2023 završuje 80 rokov trvania inštitúcie – Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, v. v. i.¹, ktorá sa venuje skúmaniu slovenského jazyka a zároveň je vydavateľom nášho časopisu. Obidve výročia sa nás týkajú, pričom oživujú nielen spomienky a motivujú retrospektívy. Sú príležitosťou klásť si hypotetické, ale existenciálne otázky, ako napr. či by Slovenská reč dnes mohla existovať bez inštitucionálnej podpory, akú by mala podobu, akú štruktúru a aké publikum. Alebo ako by dnešný jazykovedný ústav bol bez Slovenskej reči, aké médium by zastávalo podobnú úlohu ako najcitovanejšie periodikum a ako by prezentovalo tú „charizmu našej identity“, ktorá spočíva v našej reči? Konkrétne vo vedeckom jazyku v Slovenskej reči, ktorý reflektuje rozmanité životné formy slovenčiny.

Deväťdesiat rokov nášho časopisu sme si nemohli nepripomenúť. S úctou voči práci predchádzajúcich generácií redaktorov, autorov a posudzovateľov, ktorí vytrvalo pripravovali a obsahom naplňali Slovenskú reč od roku 1932, sme zostavili 3. číslo roku 2022 ako jubilejné a monotematické. Toto číslo na ploche 600 strán vykreslilo obraz nielen o spise nášho časopisu, ale podľa slov hlavného redaktora M. Ološtiaka vytvorilo „prekvapivo plastický a dostatočne reprezentatívny obraz o slovenskej jazykovede takmer za celé jedno storočie“.² Čo si máme pod tým predstaviť, čím je tvorený tento obraz? Jubileum bolo príležitosťou, aby sme to zistili presne: je to 495 čísel, 32 300 strán, 8 150 textov od približne 750 autorov. Hodnotu a zmysel periodika však lepšie vyjadruje kvalitatívne hodnotenie, napríklad to, že „niet významného autora – slovakistu, ktorý by v Slovenskej reči neuverejnil svoje výskumy“.³ Preto môžeme náš časopis považovať za médium, v ktorom sa zrkadlia práce celých generácií lingvistov na Slovensku vo svojej rozmanitosti – dobovej, ideovej aj individuálnej svojráznosti.

¹ Predtým aj pod názvami Jazykovedný ústav Slovenskej akadémie vied a umení (SAVU), Ústav slovenského jazyka SAVU, resp. SAV.

² Ološtiak, M. (2022): Predhovor. In: *Slovenská reč*, 87/3, 9.

³ Ološtiak, M. – Wachtarczyková, J. – Gladiš, M. (2022): Deväťdesiat rokov časopisu Slovenská reč. In: *Slovenská reč*, 87/3, 67.

Ak sa pri zakladaní časopisu v roku 1932 Jozef Škultéty pýtal, „či by sme my mohli nepripojiť sa k tomuto podniku?“, tak aj my v redakcii si dnes môžeme odpovedať rovnako – že nie. Je nám ct'ou, že môžeme chvíľu niesť štafetu starostlivosti o tento „podnik“ tak, aby si udržal svoj status, funkciu a odbornú úroveň v slovenskej jazykovednej komunite a zároveň aby sa zviditeľňoval aj v širšom lingvistic-kom kontexte.

Široký historicko-kultúrny kontext nás zaujímal pri vykresľovaní obrazu časopisu Slovenská reč v prúde času, teraz však chceme upriamiť pozornosť aj na geograficky širší slovakistický kontext v našej aktuálnej prítomnosti. Pýtame sa, aký je obraz slovakistiky u nás a v zahraničí, aké slovakistické pracoviská ho vytvárajú a akým obsahom (výskumom) ho vykresľujú. Odpovede na tieto otázky by malo priniesť pripravované tohtoročné 3. číslo nášho časopisu s podtitulom *Slovakistický lingvistický výskum (aktuálny stav a perspektívy rozvoja)*.

Ambícia časopisu byť komunitnou platformou, plniacou nielen vedecko-odbornú a informačnú, ale aj integračnú a motivačnú funkciu pre členov jazykovedného spoločenstva, sa premieta do našej snahy pridávať na webové sídlo časopisu ďalšie informácie a funkcionality. Autorom, čitateľom, alebo aj náhodným a zatúlaným návštevníkom našej webstránky ponúkame možnosť poslať redakcii poznámky a pripomienky či podnety súvisiace s fungovaním časopisu.⁴ Ďalšie aktivity na našom webovom sídle súvisia s kompletizáciou bibliografických údajov. Ide o údaje týkajúce sa Slovenskej reči a zároveň o údaje o knižných slovakistických dielach. Vlastná kompletná bibliografia časopisu je dostupná na webstránke⁵ ako databáza, v ktorej návštevník môže vyhľadávať položky podľa akéhokoľvek bežného bibliografického údaja (podľa mena autora, názvu diela, roku publikovania alebo slova z titulu diela). V časopise sa dlhé roky objavovala rubrika Zápisník bibliografa, v ktorej sa uverejňovali anotácie o novovydaných slovakistických publikáciách. Sprievodným efektom prioritizácie vedeckého obsahu v tlačenej verzii časopisu je presun týchto informácií do elektronického priestoru, ktorý poskytuje ideálne možnosti na vytváranie bibliografickej databázy pre novšiu a najnovšiu slovakistickú vedeckú produkciu v celoslovenskom rámci. Na podstránke⁶ si záujemca o aktuálne dianie v slovenskej jazykovednej spisbe môže nájsť chronologicky radené tituly prezentované verbálne (prostredníctvom anotácie) a zároveň ikonicky (prostredníctvom obálky). Nateraz zverejňujeme anotácie publikácií od roku 2018, no postupne máme v úmysle pokryť aj skoršie obdobie.

Do 88. ročníka vstupuje Slovenská reč s tematicky pestrým obsahom prvého čísla. V rubrike Štúdie dominujú relatívne nové a v našom jazykovednom prostredí

⁴ Prostredníctvom odkazu https://www.juls.savba.sk/sr_feedback.html

⁵ https://www.juls.savba.sk/sr_bibliografia.html

⁶ https://www.juls.savba.sk/sr_bibliograficky_zapisnik.html

doposiaľ málo reflektované témy. Je ňou napr. *Slovenská vlogosféra v mediálnom a sociokultúrnom kontexte* od R. Krolčíkovej, ktorá približuje videoblog ako reprezentanta tzv. nových médií a internetových žánrov, pričom si všíma najmä aktérov takto sprostredkovanej komunikácie. Podobný, ale ešte špecifickejší typ sociokomunikačnej situácie analyzujú M. Bodnárová a T. Šoltés v článku *Náboženský fenomén večer chvál cez prizmu lingvistickej analýzy*. Autori objasňujú, čo sú večery chvál, aké spoločenstvá ich organizujú, akým spôsobom a čím je charakteristická komunikačná interakcia medzi účastníkmi týchto aktivít. Ak by niekto predpokladal, že otázky súvisiace s uplatňovaním umelej inteligencie sú nám vzdialené, o opaku ho môže presvedčiť štúdia P. Petráša a D. Munkovej *Strojový preklad založený na neurónových sieťach – sľubná cesta prekladu z analytických jazykov do flektívnej slovenčiny?* Ukazuje sa, že ak chceme porozumieť pozadiu technologicky generovaných textov a sprostredkovanej komunikácii, mali by sme poznať možnosti a trendy, ktoré prináša do interlingválnej komunikácie strojový preklad trénovaný na neurónových sieťach. Tradičnejšiu tému v štúdiách reprezentuje slovotvornomorfologická analýza prevzatých prídavných mien a slovies z francúzskeho jazyka *Galicizmy v slovenčine: polyfunkčnosť adjektívnych a verbálnych formantov* od D. Vojteka.

Podnety, otázky a postrehy formulované vo dvoch článkoch z rubriky Diskusie a rozhlady majú potenciál stimulovať vnútrovedeckú diskusiu nielen na stránkach Slovenskej reči. M. Ološtiak v bilancujúcom príspevku *Súčasná slovenská jazykoveda (čo máme, čo nám chýba a čo ďalej?)* sumarizuje výsledky výskumu jazykovednej slovakistiky za posledných desať rokov, ale identifikuje aj oblasti jazyka, v ktorých naša veda pociťuje deficit reflexie. Autor zohľadňuje viaceré spoločensko-ekonomické faktory determinujúce rozvoj súčasnej slovakistiky, no nenárokujú si na absolútnu objektívnosť svojho nazerania. Dočkáme sa v časopise aj iných príspevkov do tejto diskusie o potrebách a víziách našej jazykovedy? Máme ako aktéri slovakistického výskumu ešte snahu, schopnosť a potrebu vzájomnej výmeny názorov na jeho smerovanie, ako ju mali naši predchodcovia? Uvítame príspevky, ktoré by boli pozitívnou odpoveďou na tieto všeobecné, ale zásadné otázky. Naopak, veľmi konkrétny je v tejto rubrike *Kritický náhľad na automatický prekladač do štúrovskej slovenčiny* od S. Habijanca. Vyhodnocuje spoľahlivosť prekladača do štúrovskej slovenčiny s názvom Ludevít, ktorý bol ako nástroj popularizácie jazyka hravou formou sprístupnený verejnosti v roku 2007 na webstránke JÚLŠ SAV.

V rubrike Rozličnosti a rozhovory uverejňujeme interview, ktoré pri príležitosti minuloročného jubilea profesorky O. Orgoňovej uskutočnil M. Horváth. Predpokladáme, že s názorom dlhoročnej členky redakčnej rady nášho časopisu (*Neutralizovala sa úcta k tým, čo sú nositeľmi poznania*), ktorý je aj titulom rozhovoru, sa môžu stotožniť mnohí aktéri jazykovedného výskumu u nás.

Obsahom tradičnej rubriky Kronika (ktorá je už druhým rokom výlučne v online verzii časopisu) sú dva texty. Ide o správu z tradičného podujatia konaného prezenčne v roku 2022 v Danišovciach – *XXXI. kolokvium mladých jazykovedcov* od I. Šrámekovej. Druhým textom je medailón *Významné životné jubileum profesorky Ludmily Liptákovej*, v ktorom K. Vužňáková odbornej verejnosti pripomína zástoj jubilatky v oblasti výskumu slovenského jazyka (najmä detskej reči a lingvodidaktiky).

Veríme, že 88. ročník Slovenskej reči prinesie nielen zaujímavé a podnetné odborné čítanie, ale že ním časopis úspešne vstupuje do ďalšieho obdobia, v ktorom dokáže nielen prežiť, ale aj napredovať, rozvíjať sa a prezentovať niečo ako *crème de la crème* súčasnej domácej i zahraničnej slovakistiky.

Jana Wachtarczyková